

**Barokke Influencers
Jezuïeten, Rubens
en de kunst van het overtuigen
Tentoonstelling
Snijders&Rockoxhuis
Keizerstraat 10, 2000 Antwerpen
22 april tot en met 16 juli 2023**

De Antwerpse jezuïetenkerk, ooit 43 Rubensparels rijk!

Schubert van Ehrenberg, Interieur Antwerpse jezuïetenkerk, Collectie stad Antwerpen, Rubenshuis

De voormalige Antwerpse jezuïetenkerk, vandaag bekend als de Sint-Carolus Borromeuskerk, is een wonderbaarlijke barokkerk. Ze staat symbool voor het stadsfestival *Barokke Influencers*, geïnitieerd door de Universiteit Antwerpen, dat met expo's, concerten en andere evenementen aantoont hoe inspirerend de barok is en blijft.

Dankzij de creativiteit van Peter Paul Rubens (1577-1640) en de jezuïeten François d'Aguilon (1567-1617) en Pieter Huysens (1578-1637) ontsluit de kerk zich nog steeds als een waar schrijn. Peter Paul Rubens heeft voor deze kerk, naast ontwerpen voor sculpturen en vier altaarstukken, nog eens 39 plafondschilderijen gemaakt. Een brand in de zomer van 1718 heeft een groot deel van de kerk verwoest, onder meer ook de beroemde plafondschilderijen. De kerk is heropgebouwd, maar helaas zonder deze bijzondere kunstschat van Rubens. Gelukkig heeft hij als voorbereiding op deze plafondstukken olieverfschetsen gemaakt waarvan een deel nog steeds wordt bewaard in verzamelingen en musea wereldwijd. Wij zoomen in de tentoonstelling in het Snijders&Rockoxhuis in op het belang van Peter Paul Rubens voor deze kerk én voor de jezuïeten.

De Sint-Carolus Borromeuskerk had ooit 43 Rubens-parels. Weinig musea kunnen hieraan tippen. Maar helaas, er is er vandaag maar één Rubensschilderij meer in de kerk bewaard, en niet toevallig een schilderij dat burgemeester Nicolaas Rockox aan de jezuïeten schonk, *De terugkeer uit Egypte*. Dat schilderij blijft in de kerk, maar in het Snijders&Rockoxhuis brengen we voor dit festival zomaar even 27 Rubenstopstukken!

Rubens brengt het woord van de jezuïeten in beeld.

Op 29 maart 1620, anderhalf jaar vóór de inwijding van de jezuïetenkerk, ondertekende Rubens een contract waarin hij beloofde tijdig 39 schilderijen voor de plafonds van de galerijen in de zijbeuken van de kerk te zullen voltooien. Een huzarenstuk! De 39 schilderijen hadden een afmeting van drie bij vier meter. De plafonds van de bovengalerijen moesten worden gedecoreerd met achttien scènes uit het Oude en het Nieuwe testament. Op die van de benedenverdieping zouden er eenentwintig schilderijen van heiligen komen: de Latijnse en Griekse kerkvaders, vrouwelijke heiligen en de patroonheiligen van de aartshertogen, Albrecht en Isabella. Rubens bereidde de olieverfschetsen eigenhandig voor, maar voor de uitvoering mocht hij met Anthony van Dyck en andere jonge kunstenaars samenwerken. De olieverfschetsen dienden als communicatiemiddel met de jezuïeten, die een strenge controle uitoefenden en toezagen dat niet alleen hun woord goed gebracht was, maar het was ook belangrijk dat de boodschap evenzeer in één oogopslag verstaanbaar was voor het grote publiek. De emotie van de martelaressen die hun geloof weigerden op te geven maar het met de dood moesten bekopen, maakte indruk. Ook de andere scènes zetten op een bijzondere manier het belang van het katholieke geloof in de kijker.

Rubens, Esther voor Ahasverus, olieverf op paneel, 1620, London, The Courtauld Gallery

Rubens, Lucia, olieverf op paneel, 1620, Quimper, Collection du Musée des Beaux-Arts

Door een brand op 18 juli 1718 werden deze plafondschilderijen jammer genoeg vernietigd. De achttiende-eeuwse kunstenaars Christian Benjamin Müller en Jacob de Wit waren gefascineerd door het perspectief dat Rubens toepaste. Zij waren nog vóór de brand in de kerk geweest om kopieën van deze schilderijen te maken. Dankzij deze getuigenissen, de interieurgezichten van de kerk en een deel van de olieverfschetsen die Rubens maakte, kunnen we ons een beeld vormen van de krachtige uitstraling van Rubens' meesterwerk.

Christian Benjamin Müller, Esther voor Ahasverus, tekening, 1718, Antwerpen, Museum Plantin-Moretus, Unesco Werelderfgoed

Waarom kreeg Rubens de eer om 39 plafondschilderijen te maken?

Dat Rubens deze opdracht kreeg, was echter wel te voorspellen. Hij getuigde van een gedegen katholieke opvoeding, was zeer belesen, sprak meerdere talen waaronder Latijn. En bovendien had reeds met succes voor de jezuïeten in Rome, Mantua en Genua gewerkt en voor de Antwerpse jezuïetenkerk had hij eerder al de schilderijen met de wonderen van de heilige Ignatius en de heilige Franciscus gemaakt die alternerend in het hoofdaltaar werden getoond. Rubens had een bijzondere band met de jezuïeten. Zij kozen hem omwille van zijn talent en achtten hem geschikt om hun boodschap op diverse manieren in beeld om te zetten.

Rubens, Peter Paul Rubens, De wonderen van de heilige Franciscus Xaverius, olieverf op paneel, Wenen, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie

Rubens en sculpturen

Maar Rubens maakte ook tekeningen voor enkele sculpturen, zowel voor de westgevel als voor het interieur van de kerk. Het zijn fijne trefzekere tekeningen van engelen, van een sfinx, van het plafond van de Houtappelkapel en van een van de versies van het hoofdaltaar. Onrechtstreeks had Rubens ook hier een inbreng in architecturale uitstraling van de kerk.

Rubens, Bazuin spelende engel, links en kijkend, ca. 1617-1620, tekening, inv. 1957.1 / I,233, New York, Morgan Library & Museum

Tot slot

De tentoonstelling is 27 schilderijen en tekeningen van Rubens rijk, maar er zijn ook schilderijen en tekeningen te zien van Anthony van Dyck, Daniël Seghers, Schubert van Ehrenberg, Anton Günther Geringh, Gerard Seghers, Jacob De Wit en Christian Benjamin Müller. Ze komen uit belangrijke musea in België, Nederland, Groot-Brittannië, Duitsland, Tsjechië, Frankrijk, Oostenrijk en de Verenigde Staten. Sam Dillemans die een bijzondere fascinatie voor Rubens heeft, leent ons onder meer een van de versies van het zelfportret van Rubens uit.

Curatoren van de tentoonstelling: Nils Büttner, Ria Fabri, Piet Lombaerde, Hildegard Van de Velde en Bert Watteeuw

De tentoonstelling in het Snijders&Rockoxhuis maakt deel uit van het stadsfestival Barokke Influencers. Met expo's, concerten en andere evenementen toont het stadsfestival aan hoe inspirerend de barok is en blijft. De tentoonstelling maakt binnen het programma deel uit van een drieluik met ook expo's in de Sint-Carolus Borromeuskerk en in de Nottebohmzaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. Je kan ze alle drie of afzonderlijk bezoeken.

www.snijdersrockoxhuis.be/pers

Login: pers

Wachtwoord: rockox

www.barokkeinfluencers.be: voor meer informatie over het festival Barokke Influencers